

Nr 146.

Av herr **Kjellberg**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående medgivande av s. k. borgerlig begravning.

Vid 1917 års riksdag hemställde lagutskottet (utlåtande nr 21), att riksdagen i anledning av herr J. Byströms motion (nr 178) »ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under övervägande, huruvida och under vilka villkor s. k. borgerlig begravning må kunna medgivas samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill detta övervägande kan leda». Vid utlåtandet var fogad en reservation av tre förstakammarledamöter, vari hemställdes, att den förevarande motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ärendet förekom i båda kamrarna den 29 mars: andra kammaren biföll utskottets hemställan utan debatt; första kammaren avslog densamma efter en längre överläggning — vid omröstningen fälldes utslaget av den förseglade sedeln.

Bland lagutskottets medlemmar voro tre statskyrkopräster (herrar Valerius Olsson, Klefbeck och Rydholm), vilka samtliga anslöto sig till utskottets hemställan, och vid debatten inom första kammaren talade jämväl kyrkoherde Stadener för densamma.

Herr Byströms ovannämnda motion utmynnade i en hemställan om, »att riksdagen ville besluta, att hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådan lagändring, att även annan person än präst i statskyrkan och den, som enligt Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående främmande trosbekännare den 31 oktober 1873 är jämställd med statskyrkopräst, må kunna berättigas att förrätta begravning».

Emellertid meddelades vid överläggningen inom första kammaren av en utskottsledamot, att motionären förklarat sig bliva tillfredsställd, därest utskottets förslag komme att bifallas.

Det vid 1917 års riksdag föreliggande skrivelseförslaget angående s. k. borgerlig begravning vann sålunda understöd av fyra statskyrko-präster samt dessutom från särdeles representativt frikyrkligt håll. Mot detsamma uttalade sig endast en statskyrkopräst, nämligen biskop Bergqvist, som under överläggningen inom första kammaren efter ett längre anförande yrkade avslag å utskottets hemställan.

Vid 1910 års riksdag väckte undertecknad motion (nr 10) inom andra kammaren med hemställan, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t inför riksdagen framlägga förslag till lag angående s. k. borgerlig begravning».

Ur motionen må följande här återgivas:

»Allt mera har det lagstiftningsarbete, som rör sig på statens och kyrkans gemensamma eller fordom gemensamma område, gått i riktning att frigöra svenska kyrkans medlemmar från kyrkligt tvång. Så har skett genom lagen om äktenskaps ingående den 6 november 1908, så genom sistlidne riksdags skrivelse (9 mars 1909) angående utträde ur statskyrkan, så genom samma riksdags skrivelse angående edgångs utbytande mot högtidlig försäkran.

Varje lagstiftningsåtgärd, som gör kyrkliga former valfria, är ett glädjande tecken på tillmötesgående mot nyare tiders allt större krav på samvetsfrihet och på ärlighet även i religiösa frågor.

Emellertid är (kyrklig) jordfästning alltjämt obligatorisk för den, som vid sitt fränfalle tillhör svenska kyrkan (lag om jordfästning den 25 maj 1894 § 2), om också begravning utan föregående jordfästning icke läser leda till någon straffpåföljd för den eller dem, som föranstaltat densamma, vilket torde framgå av följande. (Här anfördes ett prejudikat).

Med ordet jordfästning betecknas en kyrklig handling, varvid tillvägagåendet följer kyrkohandbokens föreskrifter. Ifrågavarande ritual bör väl — liksom kyrkliga bruk över huvud taget — förutsätta en något så när motsvarande grunduppfattning hos dem, på vilken eller inför vilka den tillämpas. I sådana fall, där den döde, medan han levde, och hans närmaste anhöriga finna det föreskrivna jordfästningsformuläret i all dess korthet innehålla sådant, som strider mot deras uppfattning, så måste väl erkännas, att den högtidliga akt, varigenom en bortgången överlämnas åt den sista vilan, i betänklig grad förvanskas därigenom, att ord och former, vilkas innebörd icke omfattas av dem det vederbör, komma till användning.

För var och en, som medgiver de religiösa föreställningarnas djupt ingripande betydelse, trots deras i oändlighet växlande former, måste det vara klart, att ett slentrianmässigt användande av kyrkliga ritualer utan motsvarande anda och utan motsvarande uppfattning hos dem, bland vilka de förekomma, skall verka stötande för de i djupaste mening religiösa och förslöande på känslan för sanning och ärlighet. Visserligen kunna ju härdvunna former, även där de förlorat sin ursprungliga innebörd, för många vara tilltalande på grund av vana och minnen, men var och en, som önskar ärlighet även i religiösa ting, måste ogilla tvånget till jordfästning.»

Sedan den nu återopade motionen behandlades av riksdagen, inträffade år 1913 en begravning i statskyrkliga former, som enligt min mening åtminstone hos dem, som inse betydelsen av ärlighet och redbarhet även i hithörande ting, bort väcka intresset för en ändring av nu gällande lagstiftning rörande formerna för begravning av statskyrkomedlemmar, som icke kunnat lämna statskyrkan, då de tilläventyrs velat utträda ur den men icke funnit anledning övergå till annat auktoriserat religiöst samfund. Den döde var i detta fall en högt aktad och framstående vetenskapsman, i vida kretsar av vårt folk känd och uppmärksammas för sina angrepp i tal och skrift på den kristna religionen, såsom vars oförsonlige motståndare han i sitt offentliga uppträdande ständigt visade sig. Märkvärdigt nog framträdde icke några offentliga reflexioner med anledning därav, att statskyrkan i detta fall påtryckte sin åskådning och sina former vid jordandet av en man, som skarpare och mera ihärdigt än någon annan angripit kärnan i den kristna religionen.

Genom händelser sådana som den nu relaterade motarbetas varje strävan efter ärlighet och redbarhet i religiösa och kyrkliga ting, och de unga vänja sig att efter de äldres föredöme betrakta fäderneärvda, högtidliga och allvarligt menade former såsom tomma ceremonier, vilkas innebörd och betydelse gått helt förlorade.

Ur min motion år 1910 må vidare anföras:

»Under det åtskilliga, vid olika tillfällen utfärdade resolutioner medgiva främmande trossamfunds prästerskap att förrätta vigsel, finnas icke några som helst föreskrifter angående begravning av döda, som icke tillhört svenska kyrkan, mer än kungl. förordningen den 31 oktober 1873, varigenom främmande trosbekännare efter anmälan hos vederbörande kyrkoherde äga att på allmän begravningsplats erhålla lägerstad för sina döda.

I Danmark genomfördes för några år sedan en lagstiftning i samma

syfte, som denna motion avser. Ur »Lov om forskellige Forhold vedrørende Begravelser den 19 April 1907» må här anföras följande:

»§ 2. Folkekirkens Medlemmer kunne begraves paa Folkekirkens Kirkegaarde og fra dens Begravelseskapeller uden Medvirkning af Folkekirkens Præster (borgerlig Begravelse), naar den afdøde ved en i Testamentsform affattet Erklæring, der kan skrives paa ustemplet Papir, har truffet Bestemmelse herom.

For at Erklæringen om att ville begraves borgerlig kan tages til Følge, udkræves, att den paagældende, da han afgav Erklæringen, var fyldt 15 Aar og ved sin Fornufts fulde Brug. Naar saaden Erklæring afgives af Personer i Alderen mellan 15 og 18 Aar, maa desuden Forældres eller Værgers Samtykke foreligge. For Personers vedkommende, som ikke ere fyldte 15 Aar, er det tilstrækkeligt, at Forældre eller Værger begære borgerlig Begravelse, naar de bestille Begravelsen.

§ 3. Ved borgerlige Begravelser tillades paa Begæring af den, som bestiller Begravelsen, Tale og Sang, Medbringelse af Faner og anden Højtidelighed, dog at intet maa foretages, som strider imod den Sømmelighed og Orden, der bör iagttages paa Kirkegaarde, og imod det Hensyn, der skyldes Folkekirken. Ved disse Begravelser foretages ikke Jordpaakastelse. Ingen Tale maa holdes eller Sang afsynges imod de nærmestes Önsken.

Ansaret for, at alt foregaar sömmeligt og med Orden, paahviler den, der har bestilt Begravelsen hos Kirkegaardsbestyrelse.

§ 4. Aftale om borgerlig Begravelse træffes i Köbenhavn og andersteds, hvor der findes et eget Begravelsesvæsen, med dettes Bestyrelse og ellers med vedkommende Sognepræst, hvilke have at paase, at de Bevisligheder, der maa forelægges, forinden Begravelse kan iværksættes, foreligge, og att saaden Begravelse ikke maa finde sted samtidig med en anden Begravelse paa samme Kirkegaard, samt at den ikke ansættes til en Tid og under Omstændigheder, hvorved den kan virke forstyrrende paa Gudstjenestes Afholdelse eller kirkelige Handlingers Foretagelse i Sognekirken.

§ 5. Ved Begravelser paa Folkekirkens Kirkegaarde af Personer, der staa udenför Folkekirken, finde de ovenfor under §§ 3—4, om borgerlige Begravelser indholdte Bestemmelser tilsvarende Anvendelse. — —»

Den citerade danska lagen omfattar föreskrifter både i fråga om (kyrklig) jordfästning och i fråga om borgerlig begravning, varjämte främmande trossamfunds begravningsformer inbegripas. Den svenska lagen om jordfästning av den 25 maj 1894 rör endast (kyrklig) jordfästning av svenska kyrkans medlemmar.

Tiden synes nu vara inne för en sådan lagstiftning, som för medlem av svenska kyrkan möjliggör s. k. borgerlig begravning (utan föregående jordfästning), då behörigt intyg utvisar, att den avlidne i livstiden själv förordnat eller uttalat bestämd önskan därom, eller, då fråga är om minderåriga, den avlidnes föräldrar sådant önska.

De föreskrifter rörande jordfästning och begravning, som för närvarande gälla med hänsyn till sanitära, rättsmedicinska och statistiska krav kunna göras lika effektiva i de fall, där begravning icke föregås av jordfästning.»

I sitt avstyrkande utlåtande (nr 19) om denna min motion hänvisade lagutskottet till riksdagens här ovan omtalade skrivelse 9 mars 1909 angående rätt till utträde ur statskyrkan. Fyra reservanter tillstyrkte bifall till motionen, som utan votering avslogs av första kammaren, under det att den i andra kammaren bifölls med 109 röster mot 86.

Vid 1917 års riksdag anförde lagutskottet i sitt ovan omtalade utlåtande med anledning av herr J. Byströms motion bl. a. följande:

»Lagen om jordfästning den 25 maj 1894 stadgar, att vid dödsfall inom svenska kyrkan jordfästningen ej må förrättas av annan än präst inom samma kyrka. Någon föreskrift finnes däremot icke uti förordningen om främmande trosbekännare den 31 oktober 1873, hur medlem av främmande trossamfund, vilket jämlikt nämnda författning är berättigad till offentlig religionsövning, skall jordfästas. Genom en kungl. resolution den 19 oktober 1894 har emellertid givits det prejudikat, att jämlikt grunderna för berörda förordning äger sådant trossamfunds präst att jordfästa medlem av sin församling. Dylika självständiga trossamfund hava bildats av metodisterna, romerska och grekiska katoliker, irvingianer, svedenborgare samt engelsk-episkopala och reformerta bekännare. I den av Kungl. Maj:t den 30 juni 1838 fastställda särskilda ordning om vad mosaiska trosbekännare hava att iakttaga i avseende på utövningen av deras religion och bestyret inom deras församlingar m. m., äga dessa trosbekännare att begrava sina döda å särskild begravningsplats, som därtill kan utses.

Motionärens förslag avser nu att bereda de frikyrkliga, som formellt kvarstå inom svenska statskyrkan, rättighet att oavsett stadgandet i 1894 års lag få begrava sina döda utan bistånd av präst inom statskyrkan. Sådana i statskyrkan kvarstående frikyrkoorganisationer äro bl. a. baptisternas, svenska missionsförbundets, fribaptisternas, vissa metodisters och sjundedags-adventisternas.

Såsom framgår av den i motionen givna och här ovan av utskottet kompletterade överblick av denna frågas tidigare behandling har lagut-

skottet vid såväl 1912 års som 1914 års första riksdag på föranledande av väckta motioner hemställt om avlåtande av en riksdagsskrivelse av i sak det innehåll, som i förevarande motion föreslås; och har vid båda tillfällena andra kammaren godkänt denna hemställan, medan den däremot icke vunnit första kammarens bifall.

För mången, som intagit en avvisande hållning till ifrågavarande uppslag, torde emellertid skälet för denna hållning icke varit att söka i någon bestämd motvilja mot att över huvud begravning av en svenska kyrkans medlem finge äga rum utan att jordfästning förrättas av statskyrkopräst. Tvärtom torde även bland statskyrkans egna representanter och dem i åskådning närstående den uppfattning vunnit allt större utbredning, att sedan dopet icke längre är obligatoriskt och äktenskap kan slutas genom borgerlig vigsel, bör ock i sådana fall, där den döde stått främmande för kyrkligt liv och hans närmast efterlevande måhända rent av hysa motvilja för en kyrklig jordfästning, jordafärden kunna försiggå utan medverkan av kyrkans funktionär. Däremot framgår av kamrarnas diskussioner 1912 och 1914, att, försävt jordfästningsakten skall äga en kyrklig karaktär, man från nämnda håll har bestämda betänkligheter emot att denna akt får, om den döde är medlem av svenska kyrkan, förrättas av annan än inom denna kyrka vederbörligen ordinerad präst. Man menar, att ett uppgivande av denna fordran innebär ett sönderbrytande av kyrklig ordning, som icke kan tillåtas.

Å andra sidan är det av motionären ånyo framburna förslaget ej heller ägnat att tillfredsställa dem, som anse religionsfrihetens grundsats kräva, att i sådana fall, där, ehuru den döde var medlem av svenska kyrkan, han stått främmande både för statskyrkan och frireligiösa riktningar, gravsättningen bör kunna få äga rum utan någon som helst religiös akt. Härutinnan mötas i själva verket denna åskådning och den ovannämnda inom statskyrkokretsar företrädde.

Utskottet har under sin handläggning av ärendet funnit bestyrkt, att sakläget verkligen är det nyss angivna. Men av detta förhållande har det synts utskottet framgå, att frågan mognat för en lösning av i viss mån annan beskaffenhet än den av motionären påyrkade, nämligen den, att det medgives att begravning av en svenska kyrkans medlem kan liksom vigseln till äktenskap få förssiggå antingen i kyrklig eller i borgerlig form. Såsom ovan erinrats, har detta redan vid 1910 års riksdag föreslagits och vann då andra kammarens bifall; men sedermera har denna utväg icke varit under omprövning.

Med denna anordning lär i själva verket ock de frireligiösa samfundens önskemål på ett fullt tillfredsställande sätt bliva uppfyllt. Den

inom samfundet verkande själasörjarens befattning vid jordfästningen blir visserligen icke av någon officiell karaktär. Men härpå läres icke heller kunna läggas någon vikt. Däremot vinnes genom den medgivna valfriheten mellan kyrklig och borgerlig legal akt, att de, som önska medverkan av statskyrkopräst till jordfästning efter ritualen, kunna erhålla sådan, medan de, som icke önska den, kunna välja den borgerliga formen. I båda fallen står det tydligen öppet att låta en av frikyrklig själasörjare ledd uppbyggelsestund erhålla en central ställning vid begravningshögtidligheten.

Under vilka förutsättningar den borgerliga begravningsformen må komma till användning, torde icke nu kunna angivas, utan bör bliva föremål för närmare utredning. Möjligen torde det efter de faktiska förhållandena bäst anpassade vara, att denna form endast får tillämpas med stöd av en av den döde efterlämnad skriftlig hemställan därom, men att en dylik hemställan å andra sidan ej må vara till hinder för de efterlevande att, om de så önska, anlita den kyrkliga formen. Föremål för utredning måste ock bliva, huru tillfredsställande garantier skola vinnas för att i varje fall tillförlitlig anmälan omedelbart avgives till vederbörande pastorexpedition i och för registrering av förrättad begravning. Måhända kunna ock bestämmelser finnas nödiga till vinnande av trygghet för att borgerlig begravning städse äger rum i en fullt värdig ordning och med en mot själva tillfällets allvarliga innebörd svarande högtidlighet.»

Frågans utgång vid 1917 års riksdag har här ovan redan angivits. Emellertid anser jag mig böra erinra därom, att tre av talarne vid diskussionen inom första kammaren — i likhet med lagutskottet 1910 — hänvisade till riksdagsskrivelsen 1909 angående rätt till utträde ur statskyrkan. Denna ofta åberopade skrivelse torde till datum icke ha föranlett någon som helst åtgärd till de i densamma avhandlade frågornas utredning än mindre till deras lösning.

Sedan frågan om ny lagstiftning rörande begravning av statskyrkomedlemmar sålunda förevarit vid förra årets riksdag, inträffade sistlidne sommar en händelse, som i vida kretsar av vårt folk gjorde denna fråga i hög grad aktuell, nämligen de dubbla begravningshögtidligheterna vid lektor P. P. Waldenströms jordafärd. Tydligen var den frikyrkliga ceremonien den väsentliga, under det att den statskyrkliga jordfästningsakten i vida kretsar torde ha betraktats såsom en på grund av gällande lag ofrånkomlig formalitet.

Att undertecknad här vidrört denna händelse, beror uteslutande på lagutskottets hemställan 1917 med anledning av herr Byströms motion.

På grund av vad jag tagit mig friheten att här ovan upprepa ur min motion (nr 10) vid 1910 års riksdag och med stöd av lagutskottets utlåtande (nr 21) och hemställan vid 1917 års riksdag får jag vörd- samt hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under övervägande, huruvida och under vilka villkor s. k. borgerlig begravning må kunna medgivas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill detta övervägande kan föranleda.

Stockholm den 25 januari 1918.

Knut Kjellberg.